

Ísrael hefur allíð havt stóran áhuga í USA - og sambandið landanna millum hefur allíð verið tætt. Á myndinni síggjast forsætisráðharri Ísraels, Benjamin Netanyahu og forseti USA, Bill Clinton

savnsmynd

Høgravend kollvelting í USA

Í dag er miðskeiðisval til amerikonsku kongressina. Hetta valið er serliga spennandi, orsakað av gøluni um kynslívið hjá demokratiska forsetanum Bill Clinton. Tann stóri spurningurin er, um demokratarnir, orsakað av hesum, missa eina rúgvu av atkvøðum til teir høgravendu republikanararnar, ella teir fara at fáa samkensluatkvøður

JOHN JOHANNESSEN

Tíðindamaðurin, Tom Buk-Swienty, hevði um miðjan októbur eina grein í donsku Weekendavisini, ið viðgjörði ávirkanina, ið Lewinsky-málið hevur á politiska lívið í USA. Greinin byggir á eina samrøðu, ið blaðmaðurin hevði við samfagsvísindamannin Orlando Patterson.

Greinin er ein góð lýsing av politisku støðuni í USA, og tá ið vit í dag hava miðskeiðisval í USA, so hava vit valt, at umseta greinina og prenta hana niðanfyri.

Einaræðisliga USA

Samfagsfrøðingurin og -granskarin á Harvard University, Orlando Patterson, ið er nógur virður á báðum síðunum av politiska litbandinum í USA, er saman við milliónum av amerikunum skelkaður og vamlast við háttin, ið fyrst kannardómárin Kenneth Starr og nú tann republikanist domineraða stjórnin handfara Lewinsky-málið á.

Men andstøðis mongum amerikunum, so er professarin, ið er føddur og uppvaksin á Jamaica, ikki

so líkasælur, at hann bert er nøgdur við at yppa uppgevnandi á akslarnar, yvir vanirnar fyrri ríkisrættarsakini móti Clinton, ið nógur meira enn 80 prosent av amerikunum, sambært meiningsgarnningunum, eru í móti. Tvørturmóti hevur tann klæni, miðjaldrandi maðurin við geitabukkaskeggjum og teim neistrandi eygunum, í tíðargreinum og sjónvarpssamrøðum, roynt at fáa amerikunum at vakna.

Við Weekendavisina sigur hann í einari samrøðu á skrivstovu hansara, við teirri óforu útsjónini yvir Cambridge í Boston:

„Tá eru fasisískir partar í tí, ið hendir í Washington. Yrkislagið hjá kannardómáranum, Kenneth Starr, er á markinum til tað fasisiska. Eg vil fara so langt, sum at siga, at hann hevur verið við til at seta í verk nakað, ið kundi endað við at gjörst til eitt høgrasinnat kvett í móti Clinton, sum heilt kemur at broyta javnvágin á amerikonskum politikk. Hetta samstundis sum, at hann hevur verið við til at bróta niður grundlegg-

andi rætt borgaranum um privatlívið teirra.

Og sjálvt um Patterson er ein maður við einum hjartaligum látri og einum merkisverðum skemtingarsemi við sínum tíðuliga Jamaica máldámi spýr hann dugliga út turrar skemtisøgur - so sær hann einki skemtingarsamt við støðuni í Washington.

„Vit eiga at vera á varðhaldi. Fyri fyrstu ferð í langari tíð í amerikanskari søgu eru vit vitni til, at politikarar - og eru tað í hesum føri teir republikansku leiðararnir - síggja heilt burtur frá sjónarmiðinum hjá meirilutunum av fólkunum. Politikkur í USA hevur allíð verið úrvalsligur á tann hátt, at tað síðabundið eru 10-15 prosent av fólkatalinum, ið eru veruliga politiskt virkin. Men hóast USA soleiðis í royndum hevur eina úrvalsliga politiska skipan, so hevur aðalkjarnin allíð verið lýðin hýrinum millum í-búgvammar. Men tað er hon ikki í Lewinsky-málinum. Askodanin hjá íbúgvunum verður sópað heilt av borðinum.

Patterson hevur røddina

og nýtir orð, ið ikki kunnu noktast at vera sterk, tá ið tey verða søgd um eitt land, ið dámar at reypa sær av at vera land friðarinnar:

„Hendingarnar í Washington minna meg á tey fyrstu Hitler-árin, har meirilutin av týskarunum bilsnir, men óvirknir og virkislamdir hugdu at, meðan Hitler og lítil bólkur hansara fingur friar ræsur at yvirtaka politiska valdið.

Bráðlyntur slær hann út við ørmunum, hoppar lættliga í sofuni, hevur røddina og spyr: „Hvussu bert tað til? Eg havi hugsað nógva um tað, og eg havi tosað nógva við starvsfelagar um tað, og frágreiðingin, ið vit mugu koma við, ljóðar soleiðis: Tá, ið vit eru vitni til er, at ein ekstremistiskur bólkur hevur yvirtikið tað politiska háttalagið. Talan er um tann bólk, hvørs kjarnuveljarar fyrst og fremst eru tann moralski-republikanski høgravongurin, sum eins og vit vita, helst hevði ynksat at sæð Clinton hongd. Hesin lítil bólkur av politikarum roknar við, at tann breiði íbúgvaskarin fer at vera líkasælur á miðskeið-

isvalinum, soleiðis sum vanligt plagar at vera. Eftirsum at moralsku kjarnuveljarar teirra, ið eru serliga kveiktir, orsaka av kynsligu gøluni, uttan iva fara til at kvøðukassarnar, so tora republikanarnir at dúva uppá, at kvettroyd teirra í veruleikanum fer at eydnast, hóast tað vanliga vamlíð við sakini.

Harafurat, so hava demokratarnir, sambært Patterson, spelt ein merkisverdan, óvirknan leiklut í Lewinsky-málinum. Orsøkin til hetta er, at Clinton, ið hellir móti miðjuni - ja, hann er næstan høgrasinnadur demokrat - aldri hevur verið tætt knýttur at vanligu floksskipanini hjá demokratunum, hermillum arbeiðararørðsluni. Nógvir demokratiskir politikarar hava mangan kent seg sviknan av forsetanum.

„Og nú, tá ið forsetin hevur brúk fyrri teimum, so eru tey, ikki yvirraskandi, tvígdug móti honum.

Gjøgnumlýst privatlívið

Patterson metir, at tað ið er mest syndarligt við hesari gongdini er, at tá ið so nóg

verður hugt at kynslívinum hjá forsetanum, so er hetta við til at bróta niður rætt einstaklingsins til egið privatlívið. At hendan gongdin fer fram júst í USA, tað sær hann sum serliga speikt. Rætturin at kunna halda privatlívið sítt fyrri seg sjálvan er ein av teimum upprunaligu frælsisgreiningunum hjá amerikunum, og er hesin rættur tísil ein av grundarsúlunum í amerikonskum fólkareði.

Í USA er hugtakið persónligt frælsi, ið støðugt verður hálovað við skrálandi vendingum, vorðið myndað av tveimum eindomis amerikonskum innskotum. Eitt av innskotunum kemur frá pioner-tíðini (frontier experience). Teir „nýggju“ amerikunennirnir komu ofta frá kúgandi stýrisskipanum ella ovfólkning og vesaldómi. Teir komu til tað nýggja meginlandið, fyrri at hava møguleika til at skapa eina tilveru, uttan at nakar blandaði seg.

Hetta innskotið kemur enn til sjóndar í sterku kenslu amerikunanna um, at teir hava rætt at vera teir sjálvir. Amerikonsk herróp